

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O‘ZBEKISTON TASHQI SAVDOSINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI**ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ УЗБЕКИСТАНА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ****FACTORS OF DEVELOPING UZBEKISTAN’S FOREIGN TRADE IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION**

Ilmiy rahbar TDIU, prof

B.U.Shermuxamedov

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Buxgalteriya hisobi” fakulteti

2-kurs talabasi Qosimova Fazilat Sherzod qizi

Elektron pochta: qosimovafazilat63@gmail.com

Bog‘lanish uchun raqam: +998507749033

Annotatsiya: Mazkur tezisdan raqamli transformatsiya sharoitida O‘zbekiston tashqi savdosini rivojlantirish omillari tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida raqamli texnologiyalar, elektron savdo platformalarining tashqi savdo samaradorligiga ta’siri o‘rganildi. Statistik ma’lumotlar asosida tashqi savdo rivojlanish tendensiyalari baholanib, raqamlashtirish eksport salohiyatini oshirish hamda xalqaro raqobatbardoshlikni kuchaytirishda muhim omil ekanligi asoslab berildi.

Kalit so‘zlar: Raqamli transformatsiya, tashqi savdo, elektron tijorat, eksport salohiyati, raqamli infratuzilma, bojxona raqamlashtirish, xalqaro iqtisodiy integratsiya, logistika modernizatsiyasi, iqtisodiy raqobatbardoshlik.

KIRISH

Hozirgi davrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi jahon iqtisodiy munosabatlarining mazmun-mohiyatini izchil yangilab bormoqda. Xususan, tashqi savdo sohasida kuzatilayotgan tarkibiy o‘zgarishlar bevosita raqamli vositalar va platformalarning amaliyotga tatbiq etilishi bilan bog‘liq bo‘lib, bu jarayon davlatlararo iqtisodiy hamkorlikni yangi bosqichga ko‘tarmoqda. Savdo operatsiyalarining samaradorligini oshirish, vaqt va moddiy xarajatlarni qisqartirish nuqtai nazaridan mazkur omilning ahamiyati tobora ortib bormoqda.

O‘zbekiston Respublikasi ham ushbu global tendentsiyalarga mos ravishda o‘z iqtisodiy siyosatini shakllantirib kelmoqda. Mamlakatning xalqaro iqtisodiy hamjamiyatga integratsiyalashuvi izchil tus olib, tashqi savdo ko‘rsatkichlari yillik dinamikada barqaror o‘sish tendentsiyasini namoyish etmoqda. Milliy iqtisodiyotni

raqamli asosda modernizatsiya qilishga qaratilgan huquqiy-me'yoriy baza ham izchil kengaytirilmoqda. "Raqamli O'zbekiston – 2030" konsepsiyasi barcha tarmoqlarda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishni strategik maqsad sifatida belgilab, elektron tijorat mexanizmlari, avtomatlashtirilgan bojxona nazorati hamda raqamli logistika infratuzilmasini shakllantirish orqali tashqi iqtisodiy faoliyatni soddalashtirish va jadallashtirishga yo'naltirilgan. Shu asosda raqamli o'zgarishlar sharoitida O'zbekiston tashqi savdosining rivojlanish omillarini ilmiy jihatdan tahlil etish dolzarb va amaliy ahamiyatga moyil masala hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Zamonaviy xalqaro iqtisodiy munosabatlar tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining amaliyotga tatbiq etilishi savdo jarayonlarining mazmuni va tuzilishini sifat jihatidan yangilab bormoqda. Xususan, raqamli vositalar orqali amalga oshiriladigan tashqi savdo operatsiyalari an'anaviy usullarga nisbatan ancha yuqori samaradorlik ko'rsatkichlarini ta'minlash imkoniyatini yaratmoqda. Bu esa milliy iqtisodiyotlarni raqamli asosda qayta qurish masalasini davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylantirmoqda. O'zbekiston ham ushbu tendentsiyaga muvofiq tashqi iqtisodiy faoliyatini yangicha texnologik poydevorga ko'chirish bo'yicha izchil chora-tadbirlarni amalga oshirib bormoqda.

Mazkur sohadagi xorijiy tadqiqotchilar orasida bir qator yetakchi olimlarning ishlari alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi. Susan Ariel Aaronson raqamli savdo mexanizmlari hamda ma'lumotlar boshqaruvi tizimini xalqaro siyosat nuqtai nazaridan tahlil qilib, davlatlarning raqamli iqtisodiyotdagi strategik pozitsiyalarini belgilashda muhim metodologik asos yaratgan. Hosuk Lee Makiyama elektron tijorat va raqamli platformalar iqtisodiyotining xalqaro savdo tuzilmasiga ta'sirini keng qamrovli empirik tahlil orqali o'rgangan. Annabelle Gawer esa global raqamli platformalar va innovatsiyaga asoslangan iqtisodiy integratsiya masalalarini chuqur tadqiq etib, strategik transformatsiya jarayonlarining nazariy asoslarini ishlab chiqqan.

Mahalliy ilmiy muhitda ham shu yo'nalishda samarali izlanishlar olib borilmoqda. Ulug'bek Sadridinov O'zbekiston sharoitida raqamli iqtisodiyot va eksport diversifikatsiyasi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganib, amaliy tavsiyalar ishlab chiqqan. Timur Samedinov esa O'zbekiston va Xitoy tajribasini qiyosiy tahlil qilish orqali elektron savdo tizimlarining rivojlanish qonuniyatlarini yoritgan. Ushbu tadqiqotlar O'zbekiston tashqi savdo tizimini modernizatsiya qilishning ilmiy-metodologik bazasini boyitishga muhim hissa qo'shmoqda.

Tashqi savdoni rivojlantirishning birinchi va asosiy omili sifatida raqamli savdo infratuzilmasining shakllanishi e'tirof etiladi. Elektron tijorat platformalari, zamonaviy raqamli to'lov tizimlari va onlayn logistika xizmatlari eksport faoliyati bilan shug'ullanuvchi korxonalariga xalqaro bozorlarga tezkor va arzon kirish imkonini

beradi. Bundan tashqari, mazkur mexanizmlarning rivojlanishi kichik va o'rtada tadbirkorlik subyektlarining ham xalqaro savdoda faol qatnashishiga zamin hozirlaydi, natijada eksport qiluvchi korxonalar doirasi kengayib, milliy iqtisodiyotdagi tashqi savdo ulushi ortadi.

Ikkinchi muhim omil sifatida bojxona va savdo ma'muriyati jarayonlarini raqamlashtirish ko'zga tashlanadi. O'zbekistonda so'nggi yillarda bojxona tizimida elektron deklaratsiya mexanizmi, "yagona darcha" tizimi va avtomatlashtirilgan nazorat vositalari joriy etildi. Ushbu tizimlar eksport-import operatsiyalarini rasmiylashtirish muddatlarini qisqartirdi, ortiqcha ma'muriy to'siqlarni bartaraf etdi va savdo jarayonlarida shaffoflik darajasini oshirdi. Raqamli bojxona vositalarining amaliyotga kiritilishi logistika xarajatlarini kamaytirish va operatsiyalar tezligini oshirishga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Uchinchi omil — zamonaviy raqamli logistika va transport tizimlarining rivojlanishi bilan bog'liq. Yuqori texnologik platformalar yuklar harakatini real vaqt rejimida kuzatish, transport marshrutlarini optimallashtirish va yetkazib berish muddatlarini qisqartirish imkonini beradi. Bu esa eksportchi korxonalariga xalqaro bozorlar bilan ishonchli va tezkor aloqa o'rnatish imkoniyatini yaratadi.

Statistik ma'lumotlar O'zbekiston tashqi savdosining izchil o'sish tendentsiyasida ekanligini tasdiqlaydi. 2024-yilda mamlakat tashqi savdo aylanmasi 65,9 milliard AQSh dollarini tashkil etgan bo'lsa, eksport hajmi 26,9 milliard dollarga yetgan. 2025-yilda ushbu ko'rsatkichlar yanada yuqori bosqichga ko'tarildi: tashqi savdo aylanmasi 81,2 milliard dollarga, eksport hajmi 33,8 milliard dollarga, import hajmi esa 47,4 milliard dollarga yetdi. 2025-yilning yanvar–noyabr oylarida tashqi savdo aylanmasi 72,8 milliard dollarni tashkil etib, o'tgan yilning mos davriga nisbatan 21,8 foizga o'sdi, eksport bo'yicha esa 30,9 milliard dollar ko'rsatkichiga erishilib, 26 foizdan ortiq o'sish qayd etildi.

Eksport tarkibiga nazar tashlaydigan bo'lsak, qimmatbaho metallar (oltin), sanoat mahsulotlari, xizmatlar va oziq-ovqat tovarlari yetakchi ulushni egallaydi. Import tarkibida asosan mashina va transport uskunalari, kimyo sanoati mahsulotlari hamda sanoat tovarlari yetakchi o'rinni saqlab kelmoqda. Geografik nuqtai nazardan O'zbekistonning yirik savdo hamkorlari qatoriga Xitoy, Rossiya, Qozog'iston, Turkiya va Janubiy Koreya kiradi; ushbu davlatlar bilan savdo aylanmasi umumiy tashqi savdo hajmining asosiy qismini tashkil etadi.

Olib borilgan tahlil shuni ko'rsatmoqdaki, raqamli texnologiyalarni iqtisodiy jarayonlarga izchil tatbiq etish savdo operatsiyalarini jadallashtirishga, eksport hajmini kengaytirishga va yangi bozorlarga kirish imkoniyatlarini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan bir qatorda, raqamli transformatsiya logistika tizimining samaradorligini yuksaltirish orqali tashqi savdo kompleksining umumiy raqobatbardoshligini mustahkamlashga muhim hissa qo'shmoqda.

XULOSA

Amalga oshirilgan ilmiy tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydi: axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va raqamli vositalarning tashqi iqtisodiy faoliyatga tatbiq etilishi O'zbekiston eksport salohiyatini yuksaltirish hamda xalqaro savdo tizimini takomillashtirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Elektron tijorat platformalari, zamonaviy raqamli to'lov mexanizmlari va intellektual logistika tizimlaridan keng foydalanish eksport operatsiyalarini amalga oshirish muddatlarini qisqartirish, tegishli xarajatlarni optimallashtirish va xalqaro bozorlarga kirish imkoniyatini kengaytirish nuqtai nazaridan muhim strategik vosita vazifasini bajarmoqda.

Tadqiqot davomida olingan xulosalar raqamli bojxona ma'muriyati tizimlari hamda tahliliy ma'lumotlar platformalarining savdo jarayonlari samaradorligini oshirish, ma'muriy to'siqlar va korrupsion xavflarni minimallashtirish, tashqi savdo operatsiyalarida shaffoflik darajasini yuksaltirish hamda mamlakatning umumiy iqtisodiy raqobatbardoshligini mustahkamlashdagi o'rni va ahamiyatini yaqqol namoyish etdi. Ushbu tizimlarning izchil rivojlantirilib borishi O'zbekiston tashqi savdosining sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilishini ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekiston tashqi savdo ko'rsatkichlarining barqaror o'sish dinamikasi raqamli asosda qurilgan eksport tizimining real samara berish salohiyatini isbotlamoqda. Ushbu tendentsiyani mustahkamlash uchun yangi xalqaro bozorlarni izchil o'zlashtirish, eksport tovar va xizmatlar tarkibini diversifikatsiya qilish hamda milliy iqtisodiyotning global iqtisodiy jarayonlarga qo'shilish darajasini oshirish zarur. Bularning barchasi esa raqamli transformatsiyaning uzluksiz davom ettirilishini taqozo etadi.

Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar davlat iqtisodiy siyosatini yanada aniq va samarali yuritish, ilmiy-texnik innovatsiyalarni milliy iqtisodiyotga jalb etish hamda xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar uchun qulay institutsional muhitni shakllantirish borasida ham muhim funksional vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Raqamli infratuzilmaning rivojlanganligi mamlakat investitsion jozibadorligini oshirishda bevosita omil sifatida ta'sir ko'rsatadi.

Umuman olganda, zamonaviy raqamli texnologiyalar va platforma yechimlarini iqtisodiy muomalaga izchil kiritish O'zbekiston tashqi savdosini rivojlantirish, milliy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va mamlakatning jahon xo'jalik tizimidagi raqobatbardosh mavqeini mustahkamlash yo'lida strategik ustuvorlik kasb etadi. Kelgusida raqamli platformalar geografiyasini kengaytirish, elektron tijorat yo'nalishlarini yangi segmentlar hisobiga diversifikatsiya qilish va logistika tizimini zamonaviy texnologik yechimlar asosida modernizatsiya qilish orqali mamlakatning tashqi savdo salohiyatini yanada yuksaltirish uchun keng imkoniyatlar mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aaronson, Susan Ariel. *Data Is Different, So Policymakers Should Pay Close Attention to Its Governance*. In: Burri, M. (ed.). *Big Data and Global Trade Law*, Cambridge University Press, 2021, pp. 340–360.
2. Lee-Makiyama, Hosuk. *The Transatlantic Digital Economy*. ECIPE (European Centre for International Political Economy), 2017.
3. Gawer Annabelle, Cusumano, Michael A. *The Business of Platforms: Strategy in the Age of Digital Competition, Innovation, and Power*. HarperCollins, 2019.
4. **Sadriddinov Ulug‘bek**. *Rivojlanayotgan mamlakatlarda raqamli transformatsiya va eksportni diversifikatsiya qilish: AKTga asoslangan yangi istiqbol*. **Herald: Qo‘qon universiteti xabarnomasi**, Vol. 16, 2025, pp.
5. **Samedinov Timur Selyametovich**. *Elektron tijorat O‘zbekiston va Xitoy raqamli iqtisodiyotini rivojlantirish drayveri sifatida*. **Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot**, 2025, № 8, pp. 665–670
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining **“Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi**. <https://lex.uz>
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining **2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi**. <https://lex.uz>
8. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy ma’lumotlari – <https://stat.uz>
9. O‘zbekiston tashqi savdo statistikasi. <https://stat.uz>
10. O‘zbekistonning savdo hamkorlari statistikasi.